

УДК 657.47; 338.2

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Єфіменко Т. І., к.е.н., професор (УкрДАЗТ)

В статті розглянуто категорію «вартість, яка амортизується», її зв'язок з первісною вартістю активів, витратами і затратами, для процедурних моментів бухгалтерського обліку. Обґрунтовано методологічне розмежування категорій «витрати» і «затрати» щодо визначення первісної вартості. Запропоновано вважати затратами будь-які активи, як низьколіквідні нематеріальні активи, основні засоби, так і грошові кошти і дебіторська заборгованість. Заявлено аргументи щодо помилковості дефініції «вартість, яка амортизується» і доцільності використання «суми, яка амортизується»

Ключові слова: амортизаційна політика; вартість, яка амортизується; первинна і ліквідаційна вартість активів; витрати і затрати; резерв коштів на вибуття основних засобів.

ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ КАТЕГОРИАЛЬНОГО АППАРАТА АМОРТИЗАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ

Ефименко Т. И., к.э.н., профессор (УкрГАЗТ)

В статье заявлено про актуальность четкого и неоднозначного определения категорий, используемых в терминологии амортизационной политики предприятий и государства. Проанализированы терминологические особенности основных нормативно-законодательных актов регламентирующих амортизационную политику. Рассмотрена категория "амортизируемая стоимость", ее связь с первоначальной стоимостью активов, ликвидационной стоимостью, расходами и затратами, а также значение для процедурных моментов бухгалтерского учета. Обосновано методологическое разграничение категорий "затраты" и "расходы" для определения первоначальной стоимости основных средств. Предложено считать затратами любой актив, любой имущественной формы – от основных средств и нематериальных активов до ликвидных денежных средств и дебиторской задолженности. Выдвинута аргументация про ошибочность употребления дефиниции "амортизируемая стоимость" и целесообразность применения «амортизируемой суммы» или «амортизируемой части первоначальной стоимости».

Ключевые слова: амортизационная политика, амортизируемая стоимость, первоначальная стоимость, ликвидационная стоимость основных средств; расходы и затраты; резерв на выбытие основных средств.

PROBLEMS OF APPLICATION OF CATEGORY VEHICLE OF DEPRECIATION POLICY

Yifemenko T., Ph.D., Professor (USA of RT)

In the article it is declared about actuality of clear and ambiguous determination of categories, used in terminology of depreciation policy of enterprises sovereign. The terminology features of basic normatively-legislative certificates of regulating are analysed depreciation policy. A category is considered the "amortized cost", her connection with the acquisition cost of assets, liquidating value, charges and expenses, and also value for the procedural moments of record-keeping. Methodological differentiation of categories of "expense" and "charges" is reasonable for determination of acquisition cost of the fixed assets. It is suggested to consider expenses any asset, any property form - from the fixed assets and intangible assets to the liquid monetary resources and account receivable. An argumentation is pulled out about the fallaciousness of the use of definition the "amortized cost" and expediency of application of the "amortized bag" or "amortized part of acquisition cost".

Keywords: depreciation policy, amortized cost, the initial value, liquidation value of fixed assets, costs and expenses, provision for asset retirement.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими та практичними завданнями. Амортизаційна політика є одним з інструментів управління витратами підприємства, і водночас – розглядається, як важіль інвестиційної політики держави [1]. Наявність чіткого однозначного категоріального апарату – запорука ефективного використання такого важеля. Категорія «амортизація» - занадто широке поняття, яке «не піддається визначенню в рамках однієї теорії, а часто

і в цілому науковому напрямку або дисципліні» [2], зокрема в межах бухгалтерського обліку. Зазначена категорія є складовим елементом для категоріальних схем, що визначають процедури мислення у формуванні амортизаційної політики. Категорія «амортизація» за рахунок «можливостей дешифрування» [2], сама є носієм процедурних моментів в обліку і управління.

«Вартість, яка амортизується» [3], «об'єкт амортизації» [4], «амортизація основних засобів і

нематеріальних активів» [5], «методи амортизації» [3], «суми накопиченої амортизації» [6, ст 146.21] і навіть сумнівний об'єкт-фантом «амортизаційний фонд» [7, с.26], займають важливе місце в категоріальному апараті фінансового, управлінського, податкового (обліку для цілей оподаткування) і статистичного обліку. Крім того, «накопичена амортизація» є дефініцією певного класу понять, які відносяться до метамовних утворень. Саме категорія «амортизація» використовується в задачах систематизації знань у пізнавальному процесі в економіці.

На даний час нормативним актом, що регламентує загальні принципи обліку та подання у звітності амортизації є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92 (далі – ПСБО 7). Нажаль, в П(С)БО 7 при визначенні терміну «амортизація» використано дефініцію «вартість, що амортизується» і цим категоріальну схему перетворено на замкнуте коло.

Практики і теоретики бухгалтерського обліку вже звикли посилалися на визначення, закріплені в нормативно-законодавчих актах, що на жаль, знижує цінність власних думок науковців. Але, на то і розробляються нормативні документи, щоб їх вдосконалювати на вимогу часу і під впливом розвитку науки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій на дискусію щодо можливості «створення Процедурні моменти методології обліку нарахування амортизаційних фондів» [7] або «використання амортизації регламентовані законодавством, що амортизаційних відрахувань» [1]. Отже, існує зумовлено наявністю широкого кола користувачів необхідність формування єдиних методичних облікової інформації:

- для користувачів фінансової звітності встановлено певні правила визначення сум амортизаційних нарахувань, відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів [3, 4];

- для складання податкової звітності методика встановлює Податковий кодекс (далі - ПКУ) з посиланнями на вимоги ПСБО, але в частині, що не суперечить умовам «визначеним в розділі III ПКУ» [6];

- для управлінських рішень по інформації внутрішньогосподарського обліку, де відсутнє державне регулювання, для статистичних спостережень, планово-економічних розрахунків, та інших методик опрацювання економічної інформації, також використовуються дані обліку за методикою ПСБО.

Категорія «амортизація» зустрічається практично в кожному підручнику з економіки і одразу демонструє наскільки наближена чи віддалена обізнаність кожного окремого автора, від сучасного визначення сутності амортизації, яке засновано на дотриманні принципу «нарахування та відповідності доходів і витрат». За цим принципом, для визначення

фінансового результату звітного періоду слід зіставити доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів (в тому числі і амортизаційними витратами).

Навіть закріплене законодавством, на рівні наказу Міністерства фінансів, визначення, що «амортизація - систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання» (цитата) [3, п. 4] скоріше схоже на невідредагований переклад з російської мови. А твердження, що «амортизація це процес перенесення вартості основних засобів на вартість новоствореної продукції з метою їхнього повного відновлення» [1, с.158] (курсив – автора) втратило свою актуальність тоді, коли з'явилось перше підприємство, яке не отримало основні засоби (фонди) безоплатно від держави в «поповнення статутного фонду», а придбало їх за власні кошти. Отже, таке підприємство сплатило за основні засоби до початку їх використання, а на протязі строку їх експлуатації, лише враховує частки вартості оплачених основних засобів у складі витрат, шляхом нарахування амортизації.

Виділення невирішених аспектів проблеми. Нехтування змінами в концептуальному підході до категорії «амортизація», що сталися із набранням чинності Закону про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні, призводить до неузгодженості у визначенні термінології і відволікає

неузгодженості у визначенні термінології і відволікає

Мета даного дослідження: досягнення єдності думок щодо економічної сутності об'єкту «вартість, що амортизується» та уточнення її місця в системі категорій. Розібратися в цій проблемі пропонується за допомогою дослідження категорій, які використовуються для розкриття змісту термінів «амортизація» і «вартість, яка амортизується» в нормативному законодавстві [3]. це: «строк корисного використання (експлуатації)», «первісна вартість», «ліквідаційна вартість», а також сума витрат з яких складається первісна вартість основних засобів відповідно до п. 8 ПСБО 7.

Виклад основного матеріалу. Вартість, яка амортизується не є об'єктом, створеним в бухгалтерському обліку; вона не формується в порядку накопичення інформації щодо вартості окремих складових (вартості сировини, обсягу затрат праці, транспортних затрат, витрат енергії і палива, орендної плати та інших); вона визначається як «первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості» [3], тобто – розраховується як різниця двох

показників.

ПСБО 7 демонструє певну непослідовність: в п. 4 первісна вартість основних засобів визначається «в сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів (курсів - автора), сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів», а в п. 8 – наводиться вже перелік «витрат», з яких первісна вартість «складається» (наприклад: «суми, що сплачуються постачальникам та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт, ... витрати на транспортування, установку, монтаж, ... і т. ін.). Зауважимо, що подана як сукупність витрат первісна вартість, немає нічого спільного із статтями витрат форми №2 «Звіт про сукупний дохід», а відображується у рядку 1011 Балансу. Отже, виникає питання щодо доцільності використання терміну «витрати» для розкриття змісту первинної вартості необоротного активу і подальший вплив такого тлумачення на визначення вартості, яка амортизується.

Розгляд цих питань переходить з площини «витрати чи активи?» у площину «фінансові результати? Ні. Фінансовий стан». А до розгляду слід додати ще й питання: чи може об'єкт (необоротний актив), що відображується на рахунку призначеному для обліку активів і в статті бухгалтерського балансу, формуватися з будь-якого набору витрат, які у бухгалтера асоціюються із Звітом про фінансові результати?

Методологи, подаючи первісну вартість основних засобів через перелік витрат, не звертають уваги на важливий факт: основні засоби - це активи, що втілюють в собі «ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому», а витрати – події, що вже відбулися і призвели до «зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу».

Якщо викласти положення Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку [8] (далі - Інструкція) про призначення рахунку 15 «Капітальні інвестиції» для обліку «витрат на придбання або створення матеріальних і нематеріальних необоротних активів» в термінології Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів [4], як призначеного для обліку «затрат з будівництва (виготовлення), придбання і поліпшення об'єктів основних засобів з початку і до закінчення зазначених робіт та введення об'єктів в експлуатацію», то отримуємо, ототожнення категорій «витрати» і «затрати», що категорично неправильно.

Від того, як саме вартість «будівництва (виготовлення), придбання і поліпшення» будуть зафіксовані в обліку «до введення об'єктів основних засобів в експлуатацію»[4] — як затрати, чи як витрати, залежить достовірне визначення в

подальшому первинної вартості і щомісячних сум нарахованої амортизації активів, а відповідно і обґрунтованість управлінських рішень.

Єдність і відмінності категорій "витрати" і "затрати" відобразили у своїх працях вітчизняні та зарубіжні науковці. Користуючись напрацюваннями в цьому питанні лише чотирьох авторів минулорічних публікацій [9; 10; 11; 12], які ставили за мету узагальнити і систематизувати множини думок щодо економічного змісту та обліку названих об'єктів, зауважимо, що автори навели відповідно 16, 29, 38, 12 посилань на визначення затрат і витрат в роботах як відомих фахівців, так і науковців - початківців.

Наукова дискусія щодо категорії «затрати» загострюється ще й тим, що в нормативних документах, які регламентують облік і звітність, вочевидь в наслідок ускладнень в перекладі російських і англійських термінів на українську мову, використано лише категорію «витрати».

Незважаючи на численні огляди законодавства, систематизації публікацій та узагальнення думок і сформульовані висновки, до яких вдавалися науковці, які прагнули розімкнути коло довічної дискусії щодо сутності категорій «витрати» і «затрати», автору даного матеріалу залишилося небагато, але вільного місця для власної думки.

Отже, автор пропонує декілька власних зауважень:

- по-перше : якщо активи, - це ресурси, що втілюють майбутні економічні вигоди (тобто поки що не використані ресурси), тож на бухгалтерському рахунку 10 «Основні засоби», що належить до рахунків обліку активів, накопичується вартість створених або придбаних (залучених у господарський обіг), але не використаних (не витрачених) ресурсів, тож не можна говорити що первинна вартість основних засобів формується з витрат. Це – затрати;

-по-друге: витрати можуть утворюватися лише внаслідок зменшення економічних вигод у вигляді, зокрема, вибуття активів, тобто безпосереднього використання (споживання) ресурсів. Отже, будь-який бухгалтерський рахунок може належати до рахунків обліку витрат, тільки якщо на ньому накопичується вартість вже спожитих (витрачених) ресурсів;

-по-третє: облікова процедура, що відображується кореспонденцією рахунків активів: дебет рахунку «Основні засоби», кредит рахунку «Капітальні інвестиції», за своїм економічним змістом не може відображати перетворення вже спожитих ресурсів - витрат (див. «по-друге»), у ще неспожиті ресурси – затрати (див. «по-перше»).

Помиляються ті фахівці, які вважають затрати тотожними витратам, оскільки моменти визнання даних категорій розмежовані в часі. Характерною властивістю затрат є їх здатність

неодноразово змінювати форму, лишаючись при цьому активами. Такий рух не створює фінансового результату. З точки зору послідовних господарських процесів, за якими систематизують господарські операції і обліку, в заготівельному і виробничому процесах формуються лише затрати, і тільки процес збуту (реалізації) дозволяє визнати споживчу вартість продукту, визнати доходи і «зіставити їх з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів» [5].

Автор глибоко переконаний в помилковості використання в контексті визначення категорії «затрати» дефініції «використані ресурси» [9, 6; 10, 407; 11, 223]. Під затратами пропонується розуміти залучені в господарський обіг, але не використані безповоротно ресурси. Інакше кажучи, - затрати, це вкладення в активи. Автор бере на себе сміливість запропонувати: вважати затратами будь-які активи, будь-якої майнової форми - від низьколіквідних нематеріальних активів і основних засобів до грошових коштів і дебіторської заборгованості. Пояснення цьому наступне: відповідно до мети господарської діяльності і обраного виробничого процесу, підприємство формує структуру своїх активів, отже, залучає (затрачує) ресурси певної (зручної) форми, щоб використати (витратити) їх в майбутньому, а до того часу (часу витрат) такі ресурси є затратами і відображаються в Балансі.

Продовжуючи рух до поставленої в дослідження мети – вдосконалення категоріального апарату амортизаційної політики, розглянемо ліквідаційну вартість, яка відповідно до запропонованого в ПСБО 7 тлумачення, є частиною первісної вартості і враховується з неї для визначення вартості, яка амортизується.

Слід зауважити: хоча ліквідаційна вартість є частиною первісної вартості, для її визначення використовуються оцінки не минулих подій (суми "грошових коштів, сплачених, переданих, витрачених), а майбутні очікування - "сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації)" [3]. Отже, перша сума визначається за фактичною (історичною) собівартістю активу, а друга сума має визначатися за дисконтованою (приведеною) вартістю майбутніх грошових потоків, які підприємство передбачає отримати при вибутті основного засобу. Наведені зауваження вимагають пильно придивитися до наступних обставин:

- у визначенні п.4 ПСБО 7, ліквідаційна вартість зазначена як та, яку «підприємство очікує отримати (суму коштів) від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією). Отже, суми що знадобляться для ліквідації, або іншого вибуття не враховуються у ліквідаційній вартості;

- відповідно до п.8 ПСБО 7, «первісна вартість об'єкта основних засобів збільшується з одночасним створенням забезпечення на обґрунтовану розрахунком суму зобов'язання, яке ... виникає у підприємства щодо демонтажу об'єкта та приведення земельної ділянки, на якій він розташований, у стан, придатний для подальшого використання. То ж суми, що знадобляться для ліквідації, або іншого вибуття, враховуються у первісній вартості об'єкта основних засобів з одночасним створенням відповідного резерву коштів для фінансування вибуття. Вартість такого резерву має бути дискантова щорічно, протягом строку корисної експлуатації об'єкту.

Висновок. Стає зрозумілим, що резерв на вибуття може значно збільшити первинну вартість основного засобу, він відноситься до той частки первинної вартості, яка підпадає під «систематичний розподіл ... протягом строку корисного використання», отже стає часткою вартості, яка амортизується. З метою вдосконалення категоріального апарату амортизаційної політики, автор пропонує вважати недоцільним застосування до об'єкту, розмір якого визначається суб'єктивним математичним розрахунком, категорії «вартість». Вартість – це міра затрат, необхідних для того, щоб створити об'єкт, подібний до оцінюваного [13]. Існує безліч теорій і шкіл, які намагаються пояснити природу цього поняття і дати загальну схему його визначення, але в головному вони єдині: «вартість є основою кількісного співвідношення при еквівалентному обміні» [13]. Що стосується «вартості, яка амортизується», вона апріорі не розглядається предметом обміну (продажу), це виключно розрахункова величина і її неможливо визначити експертним шляхом, за справедливою вартістю, як суму, по якій може бути «здійснений обмін активів ... в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами».

Автор сподівається, що наведених ним аргументів достатньо, щоб відмовитися від використання дефініції «вартість, яка амортизується» і замінити її на «сума, яка амортизується», або «частка первинної (переоціненої) вартості, яка амортизується», що за економічним змістом є тотожними. Також пропонується відмовитися від використання в п. 8 ПСБО 7 словосполучення «складається з таких витрат» і замінити його іншим - «складається з таких затрат», що виглядатиме зрозуміло і забезпечить однозначність толкування категорій амортизаційної політики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Помилуйко Е.М. Амортизаційна політика в Україні: проблеми і перспективи вдосконалення обліку [Текст] / Е.М. Помилуйко // Економічний аналіз. Випуск 8. Частина 1 - 2011. - №2. - С.157-160.

2 Сергієнко В.В. Філософські проблеми наукового пізнання [Текст]: Навч. посіб./В. В. Сергієнко – Кременчук: Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, - 2011.–103 с.

3 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс] [Наказ Міністерства України № 92, редакція станом на 27.06.2013] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.

4 Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів [http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=293623&cat_id=293536]:

5 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» [Електронний ресурс] [Наказ Міністерства України № 318, редакція станом на 10.01.2012]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.

6 Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: [Закон України від 02.12.2010 № 2755-IV, зі змінами]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

6 Мочерний С.В Економічна енциклопедія [Текст]: У трьох томах. Т. 1. / Ред кол.: за заг.ред. С. В. Мочерний . – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.

7 Овод Л.В. Стратегічні управлінські рішення у формуванні амортизаційної політики підприємства [Текст]/ Л.В. Овод // Вісник Хмельницького національного університету/ Економічні

науки. – 2009. – № 6. – С. 100-103.

8 Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс]: [Наказ Міністерства України від 30.11.1999 р. N 291] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.

9. Грінченко А.В. Розмежування понять витрати, затрати, видатки та втрати [Текст]/ А.В. Грінченко // Економічний форум. — 2012. — №3. — С. 5-9.

10. Ющак Ж.М. Економіко-правова сутність витрат/ Ж.М. Ющак/ Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць/ Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 2 (23). – Житомир: ЖДТУ, 2012. - С. 406-411.

11. Безверхий К.В. Ще раз про сутність понять “затрати” і “витрати”, “витрати виробництва” та “виробнича собівартість” //Вісник ЖДТУ/ Економічні науки. – 2010. – № 2(52). –С. 222-228.

12. Лозинський Д.Л. «Витрати» та «затрати»: узгодження понять в бухгалтерському обліку // Вісник ЖДТУ. Серія: економічні науки. - 2009. - №4. -С.55-59.

13 Український тлумачний словник [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/38/53394/377943.html>">ВАРТІСТ Б

*Рецензент д.е.н., професор УкрДАЗТ Чебанова Н.В.
Експерт редакційної колегії д.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.*

УДК 336. 340.1

БАНКІВСЬКЕ ПРАВО В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

*Калініченко Л. Л., д.е.н., доцент,
Гуля Н., магістр (УкрДАЗТ)*

Визначено характерні ознаки сучасного банківського права та його місце в системі національного права. Розглянута структура системи права. З'ясовано питання взаємозв'язку банківського права із правовими одиницями: норма права, інститут права, підгалузь та галузь права. Визначені методи правового регулювання банківських відносин. Окреслено правові акти, що регулюють банківську діяльність.

Ключові слова: банківська діяльність, банківське право, метод правового регулювання, норма права, інститут права, підгалузь права, галузь права, банківське законодавство.

БАНКОВСКОЕ ПРАВО В СИСТЕМЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ПРАВА

*Калиниченко Л. Л., д.е.н., доцент,
Гуля Н., Магістр (УкрГАЗТ)*

Определены характерные признаки современного банковского права и его место в системе национального права. Рассмотрена структура системы права. Выяснен вопрос взаимосвязи банковского права с правовыми единицами: норма права, институт права, подотрасль и отрасль права. Определены методы правового регулирования банковских отношений. Определены правовые акты, регулирующие банковскую деятельность

Ключевые слова: банковская деятельность, банковское право, метод правового регулирования, норма права, институт права, подотрасль права, отрасль права, банковское законодательство.